

Вундеркінда називають Шевою

Олександр МАЛІЄНКО

Автори книжок про видатних шахістів зазвичай прагнуть згадати про те, як майбутній чемпіон уперше познайомився із шахами. Щоправда, не завжди наведені факти в усьому відповідають дійсності, бо за десятиліття вони нерідко обростають різними домислами, міфами. Талановитий юний шахіст Кірілл Шевченко ще не став героєм книжок, проте в пресі вже наводилася історія його першого знайомства з королівською грою, до того ж цілком достовірна – її досі добре пам'ятають родичі й знайомі.

64

фото Миколи БІЛОКОПИТОВА

У трирічному віці Кірілл попросив шахи у... Діда Мороза, щойно дізнався, що в нього можна «замовити» новорічний подарунок. Чому саме шахи, які він міг побачити тільки у вітрині магазину, а не іграшки чи солодоші? Пояснення цьому батьки не знаходили, однак Ірині Шевченко, щоб догодити синові, довелося йти до крамниці за таким незвичайним «подарунком від Діда Мороза».

Удома бабуся майбутнього шахіста Надія Вікторівна розставила за картинкою фігури на шахівниці (це все, на що вистачило їй тодішньої шахової кваліфікації) і, вважаючи, що першого разу для онука цього досить, збрала фігури. Та Кірілл повернув їх назад і безпомилково розставив на свої місця.

Його кмітливості особливо не здивувала, бо він уже не раз демонстрував свої неординарні здібності: у два роки навчився читати, у три – легко рахував тризначні цифри навіть у зворотному порядку, безпомилково називав, на яких сторінках знаходяться улюблені казки в різних книжках, після першого прочитання міг дослівно переказати сторінку тексту... І все ж відтепер відпало питання, у якому напрямі розвивати здібності Кірілла. Звісно, його повели до шахового тренера.

Талановитим шахістам ще в дуже ранньому віці доводиться переступати невидиму риску, що відділяє звичайні шахи, які були досі просто цікавим заняттям, від тої гри, котра потребує самовіддачі, напруженої підготовки, недитячої зосеред-

женості... Певно, Шевченко й сам не помітив, коли переступив цю риску й утіха стала відповідальною справою, яка заповнила весь вільний час, витіснивши з території дитинства іграшки, казки, інші ігри та розваги. Може, цей вибір було зроблено після першого турнірного успіху або, навпаки, після прикрої поразки в останньому турі дитячої першості світу, що позбавило його чемпіонського титулу. А можливо, все визначилося ще тоді, коли він замовив незвичайний подарунок...

Результати дитячих турнірів виявилися неочікуваними навіть для батьків Кірілла, які добре знали, що їхній син різнобічно обдарований, але саме шахи показали, що його здібності просто феноменальні. У чотирирічному віці, коли для більшості дітей ще складно опанувати навіть правила гри, він уперше виступив у турнірі й посів перше місце. У п'ять років зіграв у чемпіонаті України серед наймолодших дітей (допускаються учасники до восьми років). Набрал 4 очки з 9 можливих. Набуток невеликий, проте ні до, ні після ніхто в такому віці в першості країни не виступав. У шість років зіграв у дитячому чемпіонаті Києва, де змагалися найкращі юні шахісти столиці не старші за вісім років. Шева, як уже почали його називати юні суперники, не тільки здобув золоту медаль, а й виграв усі дев'ять партій. Того самого року в чемпіонаті столиці серед дітей до 10 років він повторив успіх – знову зі 100-відсотковим результатом. Потім була поїздка на дитячий чем-

піонат України – і чергова перемога з результатом 9 очок із 9 можливих!

У Греції на чемпіонаті світу в наймолодшій віковій категорії він стартував із результатом 6 очок із 6. У сьомій партії проти головного конкурента Абдулли Гадімбайлі з Азербайджану киянин уже в дебюті виграв фігуру, але в цілком програвшій позиції суперник продовжив чинити опір. Усе-таки це діти, а не дорослі професіонали! І, як це трапляється в дітей, урешті партія завершилася нелогічно – вничю. Втратив півочка, як виявилось, були на вагу золота. Хоча Кірілл зберігав лідерство до останнього туру, чемпіонський титул вислизнув з рук, бо в заключній партії він, можливо, не впорався з нервовим навантаженням і вперше після довгої серії безпрограшних поєдинків утратив «золоте» очко. Тоді Абдулла, скориставшись щасливим шансом, виборов перше місце, а Шева отримав «лише» бронзову медаль. Таку саму нагороду здобув і в дитячій першості Європи.

Уже тоді фахівці оцінювали здібності Кірілла надзвичайно високо. Вражали легкість прийняття ним рішення за шахівницею й темп його гри. Нерідко він витрачав на годину менше, ніж суперники, й при цьому встигав, обмірковуючи свої ходи, подивитися, що діється в інших партіях. Довго доводилося Надії Вікторівні боротися проти такої квапливості, бо через неї іноді можна було недорахуватися очок. І тут, певно, дівішими, ніж показаний здалеку

бабусин кулачок (у відповідальних змаганнях наблизитися до гравців не можна), виявилися загрози, які створювали на дошці сильні суперники. Річ у тім, що Шеви почали збільшувати навантаження й ускладнювати завдання, включаючи його у змагання старшої вікової категорії, а то й і в турніри з дорослими учасниками. Тож, щоб не програвати (а він цього страшенно не любив), довелося збавити темп і не надто відволікатися від своєї позиції.

У 2010-му восьмирічного Кірілла після непротих перемовин допустили до участі в Кубку Росії серед дітей віком до 10 років, що відбувся у Пскові. Шева, не програвши жодної партії, здобув перше місце. Одразу після цього там-таки включився в турнір міжнародного фестивалю зі швидких шахів, де грали професіонали й любителі, чоловіки і жінки, дорослі й діти. Тож, окрім основних призів, на спеціальні нагороди претендували представники різних категорій учасників, для котрих були передбачені свої номінації. Для юних учасників вікову планку підняли дуже високо: треба було показати найкращий результат серед гравців до 18 років. У такому віці чимало здібних шахістів уже мають звання майстра, а то й гросмейстера, а, наприклад, наш Руслан Пономарьов навіть устиг стати чемпіоном світу. І от сталася найбільша сенсація турніру: цю номінацію виграв восьмирічний Кірілл Шевченко! Нічого подібного в історії шахів ще не було.

На знімках Кірілла, які часто почали потрапляти у пресу після його перемог, ми зазвичай бачимо юняка в окулярах. Проблеми із зором у нього давно. Щоб зменшити навантаження на очі, бабуся сама читала йому шахові книжки, а він лише рухав фігури на шахівниці або й зовсім обходився без неї, відтворюючи варіанти наосліп. Так само без шахівниці розв'язував завдання – етюди, задачі, комбінації. І знову пе-

ред ним ставилися дедалі складніші завдання. Надія Вікторівна вже надиктовує відразу одну за другою десять позицій, а Кірілл запам'ятовує їх усі й потім послідовно розв'язує. Таке до снаги далеко не всім гросмейстерам, а для вундеркінда це стало звичним тренуванням.

У тому ж 2010 році, запросивши Шеву в Академічний шаховий клуб Київського будинку вчених, я запропонував йому провести сеанс одночасної гри наосліп. Він погодився, хоча раніше ще не давав і звичайних сеансів, а також не зіграв жодної партії наосліп. Суперників було шестеро: двоє кандидатів у майстри спорту (на той час Кірілл мав ще тільки перший розряд), один першорозрядник і троє шахістів на рівні другого-третього розряду. Що й казати, експеримент надскладний – грати водночас із шістьма суперниками, у тому числі старшими за званнями, та ще й не бачити шахівниці... Такого теж ніколи не було.

Який же результат? Шевченко програв одну партію, одну звів унічию, а в чотирьох здобув перемоги. Іспит складено! Домовилися наступного разу збільшити кількість дощок, однак життя внесло свої корективи... Та про це трохи пізніше.

Порівняти силу найталановитіших юних шахістів за всю історію древньої гри, звичайно, неможливо. Бо не завжди була й сама система дитячих змагань. Та й кількість призов і очок в активі малолітнього гравця чи ж його рейтинг не завжди є об'єктивним критерієм для порівнянь. І все ж, упевнений, врахову-

Напуття Кличка: «Бий першим, Шева!»

ючи різні показники, зокрема якість гри й рівень суперників, можна довести, що Кірілл Шевченко був найсильніший у світі у 8-річному віці за всю історію гри.

Різних нагород він міг би отримати значно більше, але для таланта такого рівня важливіше інше: підвищувати майстерність, нарощувати шахову силу, готуватися до головної мети, а вона, хоча ще віддалена у часі, але одна – здобуття шахової корони. Тому й грає він зазвичай не там, де легко взяти медаль, а там, де сильні суперники, в поєдинках з якими можна набути цінного досвіду. На результатах позначаються й інші чинники. На відміну від більшості талановитих ровесників, у яких шкільні заняття, м'яко кажучи, відійшли на другий план, Шева не тільки повністю виконував навчальну програму, а ще й брав додаткові заняття з двох іноземних мов. Тож певною мірою він був у нерівних умовах зі своїми конкурентами.

Тут не можна не згадати, що на більшість відповідальних змагань він їздив тільки з бабусяю, не маючи тренера, бо для сімейного бюджету це неприпустима розкіш. Через те й було прийнято незвичайне рішення на тривалий час поїхати з Києва у... Краматорськ. Здається, це парадокс, адже в інших країнах, навпаки, кращі умови для розвитку провінційних талантів шукають у столицях. Та в нашій столиці шахи перебувають на периферії уваги, а підтримку легше знайти справді на периферії країни.

Наприкінці минулого століття в Краматорську з'явилася уні-

Сеанс одночасної гри в кулуарах Верховної Ради України

кальна шахова школа. Тут зібрали юні шахові таланти з усієї України, стучучи створивши шахове середовище, необхідне для їхнього розвитку. Вкладені спонсорами кошти дали ефект, аналогів котрому ніколи не було в царині шахів. Ось лише основні рекорди, якими юні вихованці краматорської школи прославили свій край і Україну. Свого часу наймолодшими за всю історію гросмейстерами в світі стали 12-річний Сергій Карякін і 13-річна Катерина Лагно. Та ж таки Лагно у 15 років стала чемпіонкою Європи, а Руслан Пономарьов у 18 років здобув звання чемпіона світу. Усі ці досягнення, зафіксовані на початку століття, ніким не перевершені й досі. У жодній країні, не кажучи вже про окреме місто, немає подібних результатів. Один із тренерів, виступаючи на з'їзді Федерації шахів України, небезпідставно заявив, що на початку століття наша країна могла виставити молодіжну шахову збірну проти такої збірної решти світу й розраховувати на переможний результат.

Щоправда, ситуація нині змінилася. Вихованці званої школи роз'їхалися по різних містах, а то й за межі України. Та ще залишилися небайдужі до шахів бізнесмени, котрі, хоч і не в масштабах концерну АВК і компанії ДАНКО, продовжують надавати їм підтримку. Тож і поїхали в донецьке місто Надія Вікторівна з Кіріллом, щоб мати можливість брати уроки в тренерів гросмейстерського рівня та їздити на змагання. Понад рік вони прожили в Краматорську, вириваючись додому в Київ лише на кілька днів під час канікул.

Одна з перших приємних новин, яку отримали батьки Кірілла, була про те що він, виконавши відповідну норму, став наймолодшим у країні кандидатом у майстри спорту.

У 9 років. При цьому нагадувалося, що Гаррі Каспаров отримав це звання у 10-річному віці, Анатолій Карпов – у 11-річному. Також за цей час удалося кілька разів виїхати на турніри за кордон. І ще в Краматорську 9-річний Шева, виступаючи в командному чемпіонаті Донецької області зі швидких шахів, уперше виграв партію у гросмейстера.

Повернувшись у Київ, Шевченко почав частіше грати з дорослими, ніж із ровесниками, проте колекція нагород, отриманих у юнацьких змаганнях, також щорік поповнювалася. Зокрема, він виграв чемпіонат Європи з блискавичної гри серед юніорів, а в першості континенту з розв'язування шахових композицій посів друге місце, поступившись переможцеві тільки за додатковими показниками – той подав відповіді хвилиною раніше. Шахістам-практикам не завжди вдається легко збагнути химерні задуми шахових композиторів, однак Шеві цей жанр шахів теж до вподоби. Він із семи років береться складати власні етюди. А в конкурсі з розв'язання шахових композицій «Королева», проведеному журналом «Віче», здобув головний приз – золотого коня, який тепер стоїть на чільному місці в уже чималій колекції його спортивних призов. Ті завдання, що виявилися складними для учасників конкурсу, він розглядав як тренувальні вправи й розв'язував, не рухаючи фігури.

В юніорських чемпіонатах України Шева обирає старші вікові категорії. Торік і цього року виступив у першості країни до 14 років. Першого разу здобув «срібло», а недавно, набравши в 11 партіях 10 очок, став чемпіоном України.

Дедалі частіше Шеві вдається перемагати майстрів і навіть гросмейстерів у особистих зустрічах. Спочатку лік перемогам над «гросами»

було відкрито в блискавичній грі й швидких шахах, де особливо яскраво проявляється природний талант вундеркінда, а цього року він двічі змусив гросмейстерів скласти зброю в партіях із класичним контролем часу. Можна було б навести вагомий список гросмейстерських «скальпів», як шахісти жартома називають такі перемоги над старшими за званням, але Надія Вікторівна попросила не називати їхніх імен. Вона добре пам'ятає, як емоційно сприймали професіонали такі удари. Як от...

...Того разу Шева грав проти одного з провідних шахістів столиці, чемпіона Києва. Нейтралізував усі загрози суперника, перехопив ініціативу й твердою рукою довів партію до перемоги. Діяв, як професіонал високого класу.

– Йому років тринадцять-чотирнадцять? – запитав у бабусі засмучений гравець.

– Десять, – почув у відповідь.

– Я в шоці! – схопився за голову гросмейстер. – Краще б я нічого не питав!

Є не тільки перемоги, а й нічиї, якими Шева може пишатися. На відкритті першості Києва серед школярів, відбулася в гімназії «Домінанта», побував багаторазовий чемпіон світу Гаррі Каспаров. Перед початком церемонії йому запропонували зіграти з учнем гімназії Кіріллом Шевченком.

– Граємо серйозно чи просто так? – запитав легендарний шахіст. – Який у тебе рейтинг?

Дізнавшись, що рейтинг досить пристойний, запропонував грати серйозно. У Шеві були чорні фігури, й довелося захищатися проти видатного майстра атаки чи не єдиними ходами. Коли ж гра почала вирівнюватися, Каспаров запропонував нічию...

Минуле літо Кірілл провів на змаганнях у Чехії. Виступив у кількох турнірах, істотно підвищив свій рейтинг і виконав бал міжнародного майстра.

Серед його суперників дедалі більше трапляється професіональних гравців, підготовка до зустрічі з якими забирає майже весь вільний час. Коли поруч був би тренер, з'явилася б можливість бодай трохи відпочити й відновити сили. Він і Надія Вікторівна шкодують, що не вдалося долучитися до екскурсії, ознайомитися з пам'ятками. Втім, і раніше на дитячих змаганнях часу теж бракувало. Винятком став хіба що вже згаданий турнір у Пскові, тоді у вихідний відвідали з екскурсією місцевий монастир. Під враженням від побаченого Шева сказав:

– Мабуть, треба й мені якусь благу справу здійснити.

– Так, так, – підтримала порив онука Надія Вікторівна. – Тобі потрібно якомога краще підготуватися до наступного турніру й виграти його!

Колекція нагород Кірілла Шевченка